

Оригинални научни рад
DOI: 10.5937/gakv97-61888
UDC 343.85:343.431(497.11)
343.341-058.64

*Др Вељко Турањанин**
Правни факултет Универзитета у Крагујевцу
ORCID: 0000-0001-9029-0037

*Др Младен Јеличић**
Виши суд у Шапцу
ORCID: 0009-0003-5486-3485

ПРИНЦИП НЕКАЖЊАВАЊА ЖРТАВА ТРГОВИНЕ ЉУДИМА – МЕЂУНАРОДНИ ПРАВНИ СТАНДАРДИ И СТАЊЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

САЖЕТАК: Аутори у раду анализирају принцип некажњавања жртава трговине људима кроз призму међународних правних стандарда у овој области и стања у Републици Србији. Након уводних напомена о значају овог питања, аутори су указали на међународни правни оквир који прати поменути принцип, али и на примере из упоредног права и одлуке Европског суда за људска права. С обзиром на то да примена овог принципа у пракси подразумева претходну идентификацију жртве трговине људима, анализиран је овај поступак у Републици Србији. Посебно је указано на ингеренције Центра за заштиту жртава трговине људима који је једини државни орган надлежан за спровођење поменутог поступка. Потом, аутори су размотрили наведено питање из угла трећег извештаја ГРЕТА, а указано је и на тренутне кораке које предузима Србија у правцу

* e-mail: turanjaninveljko@gmail.com, редовни професор.

** e-mail: mladen.jelicic.kaishin@gmail.com, судија.

*** Рад је примљен 1. 10. 2025, а прихваћен је за објављивање 24. 12. 2025. године.

испуњавања међународних обавеза, па су сумарно анализиране одредбе Нацрта Закона о сузбијању и спречавању трговине људима и заштити жртава у погледу принципа некажњавања. Закључак аутора је да имплементација принципа некажњавања жртава трговине људима у позитивноправни систем Републике Србије, а у складу са међународним стандардима, треба да буде праћена и одговарајућим изменама Кривичног законика, Законика о кривичном поступку и Закона о прекршајима.

Кључне речи: трговина људима, жртва, некажњавање жртава трговине људима, кривични поступак, прекршајни поступак

УВОД

Принцип некажњавања жртава трговине људима представља један од најзначајнијих аспеката савременог приступа људским правима у области сузбијања трговине људима. Овај принцип подразумева да жртве трговине људима не смеју бити кривично, прекршајно или на други начин правно санкционисане због дела која су директно повезана с њиховом експлоатацијом или ситуацијом принуде у којој су се нашле. У пракси, то значи да жртве не смеју бити кажњене, на пример, за илегалан прелазак границе, проституцију, употребу лажних докумената или друге противправне радње које су починиле као директну последицу трговине.

Овај принцип произилази из шире обавезе држава да идентификују, заштите и помажу жртвама трговине људима, као и да обезбеде ефективно кривично гоњење трговаца људима. Уколико жртве буду санкционисане, ризикује се да буду удаљене од система подршке, да не сарађују с властима и да трговци избегну одговорност. Стога је овај принцип од кључног значаја за ефективну имплементацију правне и институционалне заштите од трговине људима.

МЕЂУНАРОДНИ ПРАВНИ ОКВИР Протокол из Палерма (2000)

Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом (*Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons Especially Women and Children*, у даљем тексту: Протокол)¹, усвојен је 15. новембра 2000. године у Палерму, у

¹ UN General Assembly, *Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, Supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime*, 15. новембра 2000.

оквиру Конференције Уједињених нација о транснационалном организованом криминалу. Он представља допуну Конвенције УН против транснационалног организованог криминала (*United Nations Convention against Transnational Organized Crime*), познатије као Палермо конвенција.² Овај протокол је ступио на снагу 25. децембра 2003. године, након што је ратификован од стране четрдесет држава. Доношење Протокола је представљало први глобални и свеобухватни покушај да се системски одговори на феномен трговине људима, уз јасну дефиницију тог кривичног дела, обавезу држава да га кривично санкционишу, као и да жртвама пруже заштиту и подршку.

Циљ овог Протокола, дефинисан у чл. 2, обухвата:

- спречавање и борбу против трговине људима,
- заштиту и помоћ жртвама такве трговине, уз пуно поштовање њихових људских права,
- подстицање сарадње међу државама у циљу постизања ових циљева.

Протокол је први међународни инструмент који пружа универзално прихваћену дефиницију трговине људима, у члану 3(а). Ова дефиниција укључује три елемента:

1. радњу (нпр. врбовање, транспорт, скривање, пријем лица),
2. средства (нпр. претња, сила, отмица, превара, злоупотреба моћи или положаја),
3. сврху (експлоатација, која обухвата сексуалну експлоатацију, присилни рад, ропство и слично).

Код деце (лица млађа од 18 година), употреба средстава није потребна да би се радња сматрала трговином људима. Ова свеобухватна дефиниција је омогућила широку примену и хармонизацију националних законодавстава.

Иако Протокол из Палерма не садржи изричиту норму о некажњавању жртава трговине људима, чл. 6. је кључан за разумевање имплицитне обавезе држава да жртве не третирају као починиоце кривичних дела:

„Свака држава потписница ће размотрити обезбеђивање мера за пружање помоћи и подршке жртвама трговине људима, укључујући одговарајуће смештајне услове, медицинску и психолошку помоћ, саветавање, информације о њиховим правима...”

Иако се ниједном речју не говори о кривичној одговорности жртава, сам акценат на њиховој заштити, рехабилитацији и информисању, у

² UN General Assembly, *United Nations Convention against Transnational Organized Crime*: A/RES/55/25, 2001.

контексту експлоатације, намеће закључак да жртва не сме бити субјект гоњења за противправна дела на чије извршење је била приморана. У складу са овим, Канцеларија УН за дрогу и криминал (UNODC) у својим *наставним приручницима, модел-законима и стручним уједињенима*,³ доследно заговара да државе:

– експлицитно уведу криминалноправни принцип некажњавања у своја законодавства;

– осигурају да жртве не буду кажњене за дела која су директна последица трговине (нпр. проституција, илегалан боравак, поседовање фалсификованих докумената);

– омогуће правосудним органима дискреционо овлашћење да одустану од гоњења када постоје индикатори трговине.

У документу *UNODC Issue Paper on The Non-Punishment Principle* из 2020. године се наводи:

„Иако Протокол не садржи експлицитну норму о некажњавању, његова имплементација захтева третирање жртве као лица којем је потребна помоћ, а не као починиоца. Отуда се принцип некажњавања сматра логичном последицом чл. 6. Протокола и општег духа Конвенције.”⁴

Иако међународни инструменти попут Протокола не намећу директну кривичноправну норму, они стварају **обавезу хармонизације домаћег права** у складу са духом документа. Стога, државе које су стране Протокола – као што је и Република Србија (Протокол је ратификован 2001. године) – треба да обезбеде:

- јасан **правни основ за примену принципа некажњавања**,
- механизме **идентификације жртва** пре него што буду процесуиране,
- обуке за полицију, тужиоце и судије о примени овог принципа.

У пракси, игнорисање ове обавезе може довести до **виктимизације жртве**, смањења сарадње с истражним органима и угрожавања ефикасности сузбијања трговине људима.

³ На пример: UN Office on Drugs and Crime (UNODC), *Model Law against Trafficking in Persons*, 5 August 2009; UN Office on Drugs and Crime (UNODC), *Global Programme Against Trafficking in Human Beings, Toolkit to Combat Trafficking in Persons*, 2nd edition, October 2008.

⁴ The Inter-Agency Coordination Group against Trafficking in Persons (ICAT), *Non-Punishment of Victims of Trafficking*, Issue Brief, August 2020.

Варшавска конвенција (2005) – Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима

Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима (*Convention on Action Against Trafficking in Human Beings*; у даљем тексту: Варшавска конвенција) усвојена је 3. маја 2005. године у Варшави, а ступила је на снагу 1. фебруара 2008. године.⁵ За разлику од Палермо протокола, који има примарно безбедносни и кривичноправни карактер, Варшавска конвенција усредсређена је на људска права жртава и представља први обавезујући инструмент на европском нивоу који уводи свеобухватан механизам заштите, превенције и кривичног гоњења у области трговине људима. Циљ Конвенције је да обезбеди заштиту права и достојанства жртава трговине људима, као и да унапреди сарадњу држава у борби против овог феномена. Посебну пажњу поклања заштити жртава од секундарне виктимизације, што укључује и питање њихове кривичне одговорности за дела која су директна последица тога што су биле жртве трговине.

Једна од најзначајнијих новина ове Конвенције јесте експлицитно формулисана чл. 26, који гласи:

„Савакој страни се препоручује да, у складу с основним принципима њеног правног система, предвиди могућност да се не покреће кривични поступак против жртава трговине људима за њихово учешће у незаконитим активностима уколико су биле присиљене на то.“

Ова одредба представља прво појављивање принципа некажњавања у јасној и директној форми у једном међународном документу. Њена формулација, иако у тону препоручена („предвиди могућност“), подстиче државе да овај принцип интегришу у своје кривичноправне и процесно-правне системе.

У тумачењима чл. 26, GREТА – надзорно тело Савета Европе за примену Конвенције – константно истиче да државе морају развијати **ефикасне механизме идентификације жртава**, будући да принцип некажњавања губи ефекат уколико се жртва не препознаје као таква у моменту када је изложена кривичном поступку.⁶

Према GREТА извештајима, земље би требало да обезбеде да се тужиоци, полиција и судови у обуци упознају са значајем овог принципа,

⁵ Council of Europe, *Convention on Action Against Trafficking in Human Beings*, CETS 197, 16 May 2005.

⁶ Piotrowicz, R. (2020). *Article 26: Non-punishment provision*. У *A commentary on the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing. Преузето 26. јуна 2025. са: <https://doi.org/10.4337/9781788111560.00038>.

како би се спречила секундарна виктимизација. Пракса у неким земљама, попут Уједињеног Краљевства и Француске, показује увођење посебних смерница за тужилаштво које обавезују на проверу статуса жртве пре одлучивања о покретању поступка.

Примена чл. 26. захтева:

– **проактивну идентификацију жртве** пре покретања кривичног поступка;

– **утврђивање узрочно-последичне везе** између радње и трговачког односа;

– **флексибилност у кривичном поступку**, укључујући могућност обуставе или одбијања подизања оптужнице;

– **међуинституционалну сарадњу**, посебно између органа гоњења и служби за подршку жртвама.

Директива 2011/36/ЕУ Европског парламента и Савета о спречавању и сузбијању трговине људима и заштити жртава

На овом месту треба указати и на чл. 8. (Непроцесуирање или непримењивање казни према жртви) Директиве 2011/36/ЕУ⁷ која је усвојена шест година након Варшавске конвенције. Овај члан прописивао је да:

„Државе чланице ће, у складу с основним принципима својих правних система, предузети неопходне мере да обезбеде да надлежни национални органи имају основ да не гоне или не изричу казне жртвама трговине људима због њиховог учешћа у криминалним активностима, које су били принуђени да изврше као директну последицу подвргавања неком од дела из чл. 2.“

У уводној изјави ове Директиве, у т. 14. објашњени су домашај и циљ одредбе о некажњавању. Наведено је да:

„Жртве трговине људима треба да, у складу с основним принципима правних система релевантних држава чланица, буду заштићене од кривичног гоњења или кажњавања за криминалне активности као што су коришћење лажних докумената, или кривична дела према законима о проституцији или имиграцији, која су били приморани да учине као директну последицу тога што су били предмет трговине људима. Циљ такве заштите је да обезбеди људска права жртава, да избегну даљу

⁷ European Union: Council of the European Union, *Directive 2011/36/EU of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims, and replacing Council Framework Decision 2002/629/JHA*, OJ L. 101/1–101/11; 15. 4. 2011, 2011/36/EU, 15 April 2011.

виктимизацију и да их подстакне да буду сведоци у кривичном поступку против учинилаца.“

Даље прецизирање и проширење принципа некажњавања жртава трговине људима учињено је Директивом ЕУ 2024/1712 Европског парламента и Савета⁸ којом се мења поменута Директива 2011/36/ЕУ па се предвиђа да овај принцип обухвата, поред кривичних дела и „друге незаконите активности“. На овај начин, принципом некажњавања обухваћени су сви казњени деликти, што и јесте у духу овог принципа и међународних стандарда.

Истанбулска конвенција (2011) – Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици

Истанбулска конвенција, званично названа **Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици**,⁹ усвојена је у Истанбулу 11. маја 2011. године, а ступила је на снагу 1. августа 2014. године. Она представља први правно обавезујући међународни инструмент на европском нивоу који успоставља свеобухватан нормативни оквир за спречавање родно заснованог насиља, заштиту жртава и кривично гоњење починилаца, заснован на приступу људских права и принципу родне равноправности.

Иако Истанбулска конвенција не уређује трговину људима као посебно кривично дело, нити замењује специјализовани међународни режим успостављен Конвенцијом Савета Европе о борби против трговине људима (Варшавска конвенција, 2005), њен значај за ову област је индиректан, али нормативно и концептуално важан. Конвенција полази од схватања да је насиље над женама структурни и родно условљени феномен, те препознаје да су жене и девојчице у повећаном ризику од различитих облика експлоатације, укључујући сексуалну експлоатацију, присилни рад и друге облике који се у пракси често јављају у контексту трговине људима.

⁸ European Union: Council of the European Union, *Directive (EU) 2024/1712 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 amending Directive 2011/36/EU on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims*, PE/14/2024/REV/10J L, 2024/1712, 24.6.2024 2024/1712, 24 June 2024.

⁹ Council of Europe, *The Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence*, ISBN 978–92–871–7990–6, November 2014.

Посебан значај Истанбулске конвенције у односу на жртве трговине људима огледа се у њеном приступу жртви као носиоцу права и у нагласку на спречавању секундарне виктимизације. Конвенција обавезује државе уговорнице да обезбеде да институционални одговор на насиље не доведе до додатног кажњавања, стигматизације или маргинализације жртва, већ да буде усмерен ка њиховој заштити, опоравку и оснаживању. Овај приступ је од посебног значаја у ситуацијама у којима су жртве трговине људима биле приморане да учествују у противправним радњама као директној последици насиља, принуде или експлоатације.

Иако Истанбулска конвенција не садржи експлицитну одредбу о начелу некажњавања жртва за кривична или друга противправна дела у која су биле приморане, она индиректно доприноси афирмацији овог принципа кроз више својих одредаба. Пре свега, Конвенција инсистира на приступу заснованом на људским правима, обавези држава да поступају са дужном пажњом (*due diligence*), као и на потреби да се у свим фазама поступања узму у обзир специфичне околности и рањивост жртва родно заснованог насиља. У том смислу, кажњавање жртва за радње које су извршене под принудом било би неспојиво с основним циљевима и духом Конвенције.

Примену Истанбулске конвенције надзире Група експерата за борбу против насиља над женама и насиља у породици (GREVIO), која у својим евалуационим извештајима посебну пажњу посвећује питањима приступа правди, поступања органа гоњења и судова према жртвама, као и ризицима од секундарне виктимизације у кривичним и прекршајним поступцима. Иако GREVIO нема мандат да непосредно надзире примену начела некажњавања у смислу трговине људима, његова пракса указује на значај развоја националних политика које спречавају криминализацију жртва родно заснованог насиља, укључујући и жртве трговине људима.¹⁰

У практичном смислу, стандарди Истанбулске конвенције захтевају од држава да развију институционалне и процедуралне механизме који омогућавају рану идентификацију жртва, адекватну обуку полиције, тужилаштва и судова, као и ефикасну мултисекторску сарадњу с организацијама цивилног друштва и сервисима за подршку жртвама. На тај начин Истанбулска конвенција допуњује међународни и европски правни

¹⁰ V.: Turanjanin, V. (2024). Expanding the circle of positive obligations: Enabling victims of human trafficking to seek compensation in respect of lost earnings from their traffickers: *Krachunova v. Bulgaria* (App. No.18269/18). *European Human Rights Law Review*, (5), 448–453; Stoyanova, V. (2024). *Krachunova v. Bulgaria: New Positive Obligation under Article 4 ECHR to Compensate Victims of Human Trafficking for Pecuniary Damages*. Преузето 26. 6. 2025. са <https://strasbourgobservers.com/2024/03/19/krachunova-v-bulgaria-new-positive-obligation-underarticle-4-echr-to-compensate-victims-of-human-trafficking-for-pecuniary-damages/>

оквир борбе против трговине људима, доприносећи јачању заштите жртава и развоју приступа који спречава њихову даљу виктимизацију у правном систему.

Документи УН и приручници UNODC – практична интерпретација начела некажњавања

Поред Палермо протокола, који начело некажњавања не уводи експлицитно, али га подразумева у оквиру чл. 6, кључну улогу у његовој конкретизацији имају приручници, смернице и коментари тела Уједињених нација, пре свега UNODC (Канцеларија УН за борбу против дроге и криминала) и OHCHR (Канцеларија Високог комесара УН за људска права). Један од најважнијих докумената је *The Role of „Non-Punishment“ Provisions in Addressing Trafficking in Persons*.¹¹ Овај документ је посебно значајан јер:

- јасно дефинише на шта се односи начело некажњавања;
- наглашава обавезу држава да изграде механизме идентификације жртава пре покретања поступка;
- указује на потребу да се одговорност правно елиминише, а не само ублажи.

„Одредбе о некажњавању не смеју се посматрати искључиво као дискрециони механизми за ублажавање казне, већ као правне гаранције које обезбеђују да жртве избегну одговорност за противправна дела која су биле приморане да изврше као директну последицу тога што су били предмет трговине људима.“¹²

Са сличним акцентом на заштиту жртава, Канцеларија Високог комесара за људска права УН (OHCHR) објавила је Препоручене принципе и смернице о људским правима и трговини људима (E/2002/68/Add.1)¹³ у којима се изричито наводи да жртве трговине не би требало да буду задржане, процесуиране или кажњене због незаконитог уласка или боравка у земљама транзита и дестинације, као ни за своје учешће у незаконитим активностима које су директна последица ситуације у којој

¹¹ UNODC, *The Role of ‘Non-punishment’ Provisions in Addressing Trafficking in Persons*, 2020, 7.

¹² *Ibid*, 7.

¹³ United Nations High Commissioner for Human Rights (UNHCHR), *Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking*, E/2002/68/Add.1, UN Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR), 20 May 2002.

су се нашле као жртве трговине.¹⁴ Иако овај документ нема обавезујући карактер, он се широко примењује као стандард у пракси међународних и домаћих органа, укључујући и националне судове и институције за заштиту људских права.

Из наведених извора произилази неколико кључних поука. Прво, начело некажњавања се све чешће третира не само као политика заштите, већ као право жртве, засновано на њеном статусу особе која је принудно ангажована у незаконитим активностима. Друго, државе имају позитивну обавезу да обезбеде да жртве не буду предмет кривичног или управног поступка, већ да им се пружи правна и психосоцијална помоћ. Треће, улога тужилаца и судија је од пресудног значаја – како у идентификацији жртва, тако и у процени узрочно-последичне везе између трговине и учињеног дела. На крају, системска сарадња са цивилним друштвом и невладиним организацијама показала се као кључни елемент успешне имплементације ових стандарда, нарочито у земљама у транзицији.

Примери добре праксе у примени начела некажњавања

Различите државе су у протекле две деценије, под утицајем међународних стандарда и препорука, предузеле кораке ка кодификацији, институционализацији и примени начела некажњавања жртва трговине људима. Иако су ови напори неуједначени, одређене државе представљају примере добре праксе који могу послужити као модел другим правним системима, укључујући и земље у транзицији попут Србије.

Уједињено Краљевство је једна од првих држава која је препознала значај начела некажњавања и његову имплементацију учинила системском кроз судску праксу и посебне законске инструменте. Кључни механизам представља Section 45 Закона о модерном ropству из 2015. године,¹⁵ који жртвама трговине људима пружа *statutory defense* уколико су почињене радње резултат експлоатације. У пракси, ова одредба се примењује у кривичним поступцима који се односе на кривична дела попут крађе, производње дроге или илегалног рада, када постоји доказ да су лица деловала под принудом трговаца људима.¹⁶

¹⁴ United Nations High Commissioner for Human Rights (UNHCHR), *Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking*, 3.

¹⁵ Parliament of the United Kingdom, *Modern Slavery Act 2015* (c. 30), London, 2015.

¹⁶ Connelly, L. J. (2016). *The Governance of Sex Trafficking: Politics, Policy and Practice in England and Wales*. (докторска дисертација). Leeds: University of Leeds, 194.

Према анализи организације Anti-Slavery International, оваква правна решења доприносе праведнијем кривичном поступку и смањују секундарну виктимизацију жртава.¹⁷ Истовремено, изазови остају у области доследне примене одбране у судској пракси и у питању адекватне идентификације жртава у раним фазама поступка.

У Канади, иако не постоји експлицитна одбрана заснована на некажњавању у федералном кривичном закону, пракса јавних тужилаштава у појединим провинцијама (нпр. Онтарио, Британска Колумбија) показује да се доследно примењују смернице које омогућавају одустајање од кривичног гоњења у случајевима када је жртва трговине извршила дело као директну последицу експлоатације.¹⁸ Овај приступ се темељи на процени јавног интереса (public interest test), као и на концепту пропорционалности и хуманости поступања према рањивим групама.

Француска је 2013. године усвојила измене Кривичног законика којима се уводи могућност ослобађања од кривичне одговорности за жртве трговине људима које су биле принуђене да почине кривична дела (чл. L.221–6–2, *Code pénal*). Судови у Француској, уз подршку специјализованих НВО и адвоката, активно примењују овај институт, посебно у случајевима експлоатације деце у просјачењу и сексуалној експлоатацији (GRETA, 2017). Француска такође инсистира на укључивању психолошке и социјалне процене при одлучивању о евентуалном процесуирању.¹⁹

Италија примењује иновативан модел који комбинује кривично-правну и миграциону димензију заштите жртава. Према чл. 18. *Testo Unico sull'Immigrazione*, жртве трговине људима које сарађују са властима могу добити посебан боравишни статус и истовремено бити ослобођене кривичног гоњења за дела која су непосредно проузрокована експлоатацијом. Оваква пракса, у комбинацији с развијеном мрежом прихватилишта и НВО, омогућава системску идентификацију жртава и доследну примену начела некажњавања.²⁰

¹⁷ Baldwin, S. B., Eisenman, D. P., Sayles, J. N., Ryan, G., Chuang, K. S. (2011). Identification of human trafficking victims in health care settings. *Health and human rights*, 13(1), 36–49.

¹⁸ Department of Justice Canada, *A Handbook for Criminal Justice Practitioners on Trafficking in Persons*, Working Group on Trafficking in Persons, 2024.

¹⁹ Council of Europe, GRETA, *Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by France*, Strasbourg, 2017.

²⁰ Palumbo, L. (2015). Protection of trafficked people in Italy: policies, limits and challenges. *Journal of Money Laundering Control*, 18(1), 52–65.

СУДСКА ПРАКСА ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА У ПРИМЕНИ НАЧЕЛА НЕКАЖЊАВАЊА ЖРТАВА ТРГОВИНЕ ЉУДИМА

Чл. 4. Европске конвенције о људским правима забрањује ропство и принудни рад. У пракси Европског суда за људска права (ЕСЉП),²¹ ова одредба је еволуирала у шири оквир заштите од трговине људима, с обзиром на то да се трговина људима сматра савременим обликом ропства. ЕСЉП је у пресудама *Рантсеv ирошив Кијра и Русије*²² и *С. М. ирошив Хрвајске*²³ дефинисао три групе позитивних обавеза државе:

1. обавезу успостављања законодавног и административног оквира за спречавање и кажњавање трговине људима;
2. обавезу заштите жртава трговине људима кроз обезбеђење мера превенције, евидентирања и помоћи таквим лицима;
3. обавезу спровођења истраге и судског поступка када постоји оправдана сумња да је дошло до извршења кривичног дела трговине људима.

По ставу ЕСЉП, прве две обавезе су материјалног карактера, док трећа обухвата процесни аспект. Пресуда *Крахунова ирошив Бујарске*²⁴ представља, затим, кључну пресуду у погледу успостављања још једне позитивне обавезе – права на компензацију жртве.²⁵

Иако Конвенција експлицитно не помиње начело некажњавања, Суд је током последње деценије развио стандарде који захтевају од држава да осигурају да жртве трговине не буду кривично гоњене за дела која су непосредно последица њихове експлоатације.

Предмет *В. Ц. Л. и А. Н. ирошив Уједињеној Краљевствима*²⁶ представља прву пресуду у којој је ЕСЉП изричито признао повреду чл. 4. у контексту некажњавања жртава трговине људима. Тужиоци су били

²¹ Иако се чл. 4. ЕКЉП бави ропством, ропским положајем и принудним радом и не говори изричито о трговини људима, ЕСЉП је у предметима *Rantsev v. Cyprus and Russia* (App. no. 25965/04), 7. 1. 2010, *Chowdury and others v. Greece* (App. no. 21884/2015), 30. 3. 2017, *S. M. v. Croatia* (App. no. 60561/14) 25. 6. 2020, дефинисао да се трговина људима сматра повредом чл. 4. ЕКЉП.

²² *Rantsev v. Cyprus and Russia* (App. no. 25965/04), 7. 1. 2010. paras. 285–289.

²³ *S. M. v. Croatia* (App. no. 60561/14) 25. 6. 2020. paras. 304–306.

²⁴ *Krachunova v. Bulgaria* (App. No.18269/18) 28. 11. 2023.

²⁵ V.: Turanjanin, V. (2024), Expanding the circle of positive obligations: Enabling victims of human trafficking to seek compensation in respect of lost earnings from their traffickers: *Krachunova v. Bulgaria* (App. No.18269/18). *European Human Rights Law Review*, (5), 448–453.

²⁶ *V. C. L. and A. N. v. The United Kingdom*, (App. no. 77587/12 and 74603/12), 16. 2. 2021.

вијетнамски малолетници који су илегално увезени у Уједињено Краљевство и приморани да раде у илегалним лабораторијама за узгој канабиса. Упркос индицијама да су били жртве трговине људима, британске власти су их процесуирале и осудиле без одговарајуће процене њиховог статуса као жртава.

Суд је утврдио да је Уједињено Краљевство прекршило своју **позитивну обавезу из чл. 4. Конвенције** тиме што:

- није спровело благовремену и ефикасну процену статуса тужилаца као потенцијалних жртава трговине;
- није суспендовало кривични поступак до окончања поступка идентификације;
- није узело у обзир експлоатацију као битну околност која утиче на кривичну одговорност.

ЕСЉП је у овој пресуди формулисао неколико значајних правних начела која обликују приступ држава у сличним ситуацијама:

1. **Позитивне обавезе државе:** чл. 4. захтева да државе не само спречавају и санкционишу трговину људима, већ и да предузму активне мере за идентификацију и заштиту жртава, укључујући кроз обуставу кривичног гоњења.²⁷

2. **Начело некажњавања:** жртве трговине не смеју бити кривично гоњене за радње у које су биле увучене као директна последица своје експлоатације. Ово начело, иако није изричито наведено у Конвенцији, произилази из њеног циља и духа.

3. **Обавеза дужне пажње** (*due diligence*) органа гоњења и судова: пре доношења одлуке о процесуирању, држава мора да спроведе темељну процену да ли је лице потенцијално жртва трговине. У супротном, процесуирање представља повреду права на заштиту од ропства.

Ова пресуда поставља нови стандард у европском праву људских права. Њоме се јача обавеза држава да:

- развију интеринституционалне механизме за **рано препознавање жртава**;
- осигурају да **тужилаштва и судови примене принципе пропорционалности и нужности** при одлучивању о покретању или наставку кривичног поступка;
- омогуће **обуставу поступка или преусмеравање у алтернативне механизме**, када постоје разлози да се лице третира као жртва.

²⁷ Turanjanin, V., Stanisavljević, J. (2024). Human trafficking and forced prostitution under article 4 of the European convention on human rights. *German Law Journal*, 25(2), 284.

У том контексту, ЕСЈП даје снажну подршку приступу заснованом на људским правима и подсећа државе да третман жртава трговине мора бити заснован на признању њихове рањивости и искључењу секундарне виктимизације.

Пресуда *В. Ц. Ј. и А. Н.* представља врхунац дужег процеса у ком је ЕСЈП развијао доктрину позитивних обавеза држава у борби против трговине људима. Ранији случајеви нису увек обухватили начело некажњавања, али су постављали темеље у погледу дужности идентификације, заштите и спречавања даљег злостављања.

ИДЕНТИФИКАЦИЈА ЖРТАВА ТРГОВИНЕ ЉУДИМА

Да би се применили наведени међународни стандарди, потребно је идентификовати жртву трговине људима. У доктрини се указује да велики број међународних инструмената чини правни оквир којим се прописују позитивне обавезе државе у односу на забрану трговине људима. Те обавезе се двојако испољавају – у односу на извршиоце кривичног дела трговине људима и у односу на жртве трговине људима.²⁸ Основана су схватања да одредбе Устава²⁹ омогућавају директну примену међународног права, односно дају могућност надлежним државним органима да се у својим одлукама или у образложењима истих позивају на одредбе потврђених (ратификованих) међународних уговора и општеприхваћена правила међународног права.³⁰ Иако појам трговине људима није Уставом дефинисан, за његово одређење од значаја су међународни извори људских права.³¹

²⁸ Јеличић, М. (2025). „Значај налаза и мишљења Центра за заштиту жртава трговине људима у кривичном поступку“. *Веишачење у казним йосйуйцима*, ур. М. Колаковић Бојовић, И. Стевановић. Палић: Институт за криминолошка и социолошка истраживања, 142.

²⁹ Устав Републике Србије, *Службени гласник РС* бр. 98/06. и 115/21. Чл. 16. Устава прописано да су потврђени међународни уговори саставни део правног поретка Републике Србије и непосредно се примењују, а да су према хијерархији правних аката потврђени међународни уговори испод Устава и изнад закона (чл. 194. Устава), те да се судске одлуке заснивају на Уставу, закону, потврђеном међународном уговору и пропису донетом на основу закона (чл. 145).

³⁰ Драгичевић-Дичић, Р., Мировић, Т., Жарковић, М. (2016). *Правни оквир и йрейоруже за йрмену йринципа некажњавања жртва йрговине људима у Рејублици Србији*. Београд: Мисија Организације за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС) у Србији, 12.

³¹ Симовић, Д., Орловић, С. (2023). *Коменйар Усйава Рејублике Србије*. Београд: Службени гласник, 177.

Обавезе држава у погледу идентификације жртава трговине људима директно произилазе из одредаба Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима. Државе потписнице ове Конвенције (међу којима је и Србија, која је ратификовала ову Конвенцију 2009. године) обавезале су се да ће свака чланица обезбедити у својим надлежним органима кадрове који су обучени и квалификовани за спречавање и сузбијање трговине људима, за идентификовање и пружање помоћи жртвама, укључујући децу, и обезбедиће да различити органи међусобно сарађују, као и с надлежним организацијама за подршку, како би жртве биле идентификоване у поступку који на одговарајући начин узима у обзир посебан положај жена и деце жртава и како би им се, по потреби, издале боравишне дозволе под условима предвиђеним у чл. 14. ове Конвенције (чл. 10, ст. 1). У погледу идентификације жртава трговине људима, треба указати на обавезу држава у погледу усвајања законодавних или других мера које су потребне како би се на одговарајући начин идентификовале жртве, и то у сарадњи с другим странама уговорницама, као и релевантним организацијама за подршку (чл. 10, ст. 2). Треба подсетити да чл. 4, т. е. дефинише да је „жртва” свако физичко лице које је постало предмет трговине људима у смислу дефиниције из овог члана.

Основана су схватања да је идентификовање жртава трговине људима од великог значаја за кривични поступак из два аспекта. Први се односи на то да жртве трговине људима најчешће имају статус пасивног субјекта у кривичноправном смислу, односно оштећеног у кривичнопроцесном смислу. Други аспект значајан је пре свега за орган кривичног гоњења (јавно тужилаштво), али и суд, а односи се на принцип некажњавања жртава трговине људима, сходно чл. 26. Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима.³²

У Републици Србији, Центар за заштиту жртава трговине људима (у даљем тексту – Центар) је овлашћени орган за формалну идентификацију жртава трговине људима. Ради се о установи која је у систему социјалне заштите, а основана је Одлуком Владе Републике Србије од 13. 4. 2012. године. Центар је са радом почео 2. 7. 2012. године. Томе је претходило доношење Уредбе о мрежи установа социјалне заштите.³³ Центар је значајан чинилац у области борбе против трговине људима и сарађује са Министарством унутрашњих послова и правосудним органима. Основни

³² Јеличић, М. (2025). „Значај налаза и мишљења Центра за заштиту жртава трговине људима у кривичном поступку“. *Вештачење у казним процесима*, ур. М. Колаковић Бојовић, И. Стевановић. Палић: Институт за криминолошка и социолошка истраживања, 145, 146.

³³ Уредба о мрежи установа социјалне заштите, *Службени гласник РС*, бр. 16/12.

задатак Центра везан је за идентификацију, упућивање и заштиту жртава трговине људима. Статутом³⁴ и Правилником о унутрашњој организацији и систематизацији послова и задатака³⁵ предвиђено је да Центар своју делатност обавља у оквиру две организационе јединице: Службе за координацију заштите жртава трговине људима која функционише од јула месеца 2012. године и Прихватилишта за жртве трговине људима, које је започело с радом у фебруару 2019. године. Треба указати да су запослени у Центру професионалци у социјалној заштити и сродним дисциплинама, који имају потребна знања и вештине за рад са жртвама трговине људима. Сви стручни радници Центра имају лиценце за обављање основних стручних послова у социјалној заштити и бројне додатне обуке и тренинге који су им дали специфична знања. У Центру су запослени социјални радници, психолози, специјални педагози, правници, дефектолози, који са различитих аспеката могу да препознају и разумеју преживљену трауму и заједно пруже потребну подршку.

За поступак идентификације жртава трговине људима значајан акт су Стандардне оперативне процедуре за поступање са жртвама трговине људима од 12. децембра 2018. године.³⁶ Процедуре је израдила Канцеларија за координацију активности у борби против трговине људима у Дирекцији полиције Министарства унутрашњих послова Републике Србије, а исте је закључком усвојио Савет за борбу против трговине људима, на седници одржаној 25. јануара 2019. године.

Стандардне оперативне процедуре садрже преглед активности које се тичу идентификације, упућивања, подршке и заштите жртава трговине људима, укључујући помоћ и подршку жртвама трговине људима у кривичном поступку и остваривању имовинскоправног захтева, односно у пружању помоћи у парничном поступку за накнаду штете, као и добровољног повратка жртава и радњи којима се те активности реализују. Систематизоване су у пет процедура.

Прва се односи на прелиминарну идентификацију и упућивање, што се може реализовати од стране великог броја субјеката који могу доћи до сазнања о постојању трговине људима, док је друга процедура везана за формалну идентификацију жртве трговине људима. Потребно

³⁴ Статут Центра доступан је на: <https://centarzztlj.rs/wp-content/uploads/2020/07/Statut.pdf>. (приступљено: 1. 6. 2025. године).

³⁵ Наведени Правилник доступан је на: <https://centarzztlj.rs/wp-content/uploads/2020/07/Pravilnik-o-organizacij-i-sistematizaciji.pdf> (приступљено: 1. 6. 2025. године).

³⁶ Доступне на: <https://media.srbija.gov.rs/medsrp/dokumenti/01.SOP+final+250119.pdf> (приступљено: 1. 6. 2025. године).

је указати на разлику између прелиминарне и формале идентификације жртава трговине људима.

Круг субјеката који могу извршити прелиминарну идентификацију жртава трговине људима далеко је шири него код формалне идентификације. Ту спадају припадници МУП-а, запослени у инспекцијама рада и органима јавних власти, физичка лица, запослени у правосуђу попут јавних тужилаца, судија у судовима опште надлежности и судија прекршајних судова, локални тимови за борбу против трговине људима, локални савети за безбедност итд. Учесници овог поступка користе индикаторе за препознавање ризика од трговине људима, а у контакту с могућом жртвом трговине људима процењују да ли јој је потребна помоћ, упућују је на надлежни орган за заштиту и подршку жртвама трговине људима, информишу о њеним правима и дужности пријављивања случаја надлежним органима, како би се предузеле мере у борби против трговине људима. Учесници прелиминарне идентификације жртава трговине људима одмах по сазнању о могућој трговини људима обавештавају Тужилаштво или полицију.

За разлику од наведеног, Центар за заштиту жртава трговине људима покреће поступак формалне идентификације жртава трговине људима, као једини надлежни орган у Републици Србији. У питању је хитан поступак који се покреће увек када се дође до сазнања (по пријави или када радник Центра то сазна) да је нека особа жртва трговине људима. Поступак се покреће одмах или најкасније у року од 24 часа од пријаве.

Суштинска разлика између прелиминарне и формалне идентификације жртава трговине људима је у томе што се формална идентификација заснива на обавезама државе које проистичу из Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима и на основу ње одређено лице добија (или не добија) статус жртве трговине људима, што са собом носи бројне импликације. Прелиминарна идентификација је „претходни корак“ у том процесу.

Дакле, у оквиру Стандардних оперативних процедура, друга процедура везана је за формалну идентификацију жртава трговине људима. Она се реализује кроз три радње: иницијални разговор са претпостављеном жртвом који обавља стручни радник Центра, обавештавање и сарадњу учесника у идентификацији, у смислу обавештавања МУП-а, надлежног тужилаштва, Центра за социјални рад итд. и окончање поступка идентификације, који резултира формалном одлуком да ли особа за коју се претпостављало да је жртва трговине људима, јесте или није жртва. Трећа процедура везана је за подршку и заштиту жртви трговине људима. Испуњава се кроз две радње које се предузимају – хитну подршку као одговор на хитне потребе претпостављене жртве и кроз континуирану подршку.

Четврта процедура заснована је на помоћи и подршци жртвама трговине људима у кривичном поступку и решавању имовинскоправног захтева или у парничном поступку за накнаду штете. Пета процедура насловљена је као добровољни повратак жртава трговине људима, а односи се на држављане Републике Србије и странце у случајевима повратка у земљу порекла.

Одлука о идентификацији жртве трговине људима се доноси по окончању поступка, а најкасније у року од три, а у изузетно сложеним случајевима – девет месеци од дана подношења пријаве/обавештења. Формални акт о идентификацији жртве трговине људима јесте налаз и мишљење Центра.³⁷ Центар увек доставља надлежној организационој јединици МУП-а, односно надлежном јавном тужилаштву, суду и надлежном Центру за социјални рада свој налаз и мишљење о резултатима спроведеног поступка идентификације, док другог учесника у прелиминарној идентификацији, који је жртву упутио на Центар, обавештава о донетој одлуци.

Налаз и мишљење садржи више делова.³⁸

Први део чини разлог сачињавања налаза и мишљења, где се наводе основни подаци о Центру и његовој улози. Други део односи се на основне податке о кориснику тј. лицу које је у поступку идентификације, као и о његовој породици. Трећи део даје одговор на питање где и како су прикупљени подаци на основу којих се даје налаз и мишљење. Наводе се извори сазнања о прикупљеним подацима. Понекад се објашњава где је реализован разговор с корисником у сврху идентификације и који подаци су добијени кроз интервју. Наредни део, насловљен као „налаз“, садржи чињенице које су добијене у поступку идентификације и односе се углавном на дужи временски период, а не само на период конкретног

³⁷ Треба указати да је у извештају GREТА из 2023. године посебна пажња посвећена анализи поступка идентификације жртава трговине људима у Републици Србији који је обухватио период оцењивања од 2017. до 2022. године. У делу извештаја који се бави овим питањима (т. 206–217) констатовано је више битних чињеница. GREТА је указала да је уз подршку ОЕБС-а, Центар за заштиту жртава трговине људима развио индикаторе за формалну идентификацију деце и одраслих жртава трговине људима, као и индикаторе за стручну процену случајева који укључују насиље над одраслима и децом, те ризике по ове две категорије. Примећено је да иако сви актери, укључујући невладине организације и припаднике локалних тимова за борбу против трговине људима, могу идентификовати претпостављене жртве трговине људима, формална идентификација је и даље у надлежности Центра, а она не зависи од исхода кривичне истраге.

³⁸ Наведено према: Јеличић, М. (2025). „Значај налаза и мишљења Центра за заштиту жртава трговине људима у кривичном поступку“. *Вештачење у казним поступцима*, ур. М. Колаковић Бојовић, И. Стевановић. Палић: Институт за криминолошка и социолошка истраживања, 148, 149.

кривичног дела трговине људима. Наиме, кривично дело трговина људима најчешће има своју „историју“ која се огледа у постојању пред-услова за експлоатацију жртве. У пракси је то чест случај у ситуацијама експлоатације малолетних лица од стране родитеља у сврху просјачења, где се деца навикавају на просјачење као рутину свакодневног живота и код њих се губи перцепција штетности таквог понашања. У делу који је насловљен као „мишљење корисника“ дато је виђење жртве трговине људима о ситуацији у којој се налази. Ту су наведена запажања стручног лица Центра о томе како жртва трговине људима перципира свој положај и прихвата тренутну ситуацију, какве има планове за будућност и да ли је мотивисана да учествује у кривичном поступку. Кључни део налаза и мишљења јесте интерпретација налаза, где стручни тим износи своје виђење комплетне ситуације корисника, објашњавајући разлоге који су довели до тачно одређеног „мишљења“, као закључног дела. У овом делу анализирани су узрочно-последични односи ситуације идентификоване жртве трговине људима и појашњења појединих њених поступака. У мишљењу се износи закључак о идентификацији неког лица као жртве трговине људима и облику експлоатације, као и о нужним корацима које је потребно предузети у циљу збрињавања и заштите жртве. У овом делу се наводе и случајеви експлоатације вршењем кривичних дела, а што представља основ за примену принципа некажњавања жртава трговине људима.

Дакле, налаз и мишљење Центра је формални акт којим се неко лице идентификује као жртва трговине људима. Тек након доношења овог акта, може се у пракси применити принцип некажњавања.

ТРЕНУТНО СТАЊЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ У ПОГЛЕДУ ПРИНЦИПА НЕКАЖЊАВАЊА ЖРТАВА ТРГОВИНЕ ЉУДИМА И ТРЕЋИ ИЗВЕШТАЈ GRETA

Као што је већ наведено, овај принцип подразумева искључење казнене одговорности за учињена противправна дела која су последица трговине људима. То се не односи само на кривична дела, већ и на прекршаје. Без обзира на структуру правног система, на државама је да ускладе своје правне системе са наведеним међународним стандардом и обезбеде законодавни оквир за овај вид заштите жртава трговине људима. Ваља подсетити да чл. 27. Бечке конвенције о уговорном праву предвиђа да се

„...страна уговорница не може позивати на одредбе свог унутрашњег права као оправдање за неиспуњење уговора.“

У Републици Србији не постоји посебан законодавни оквир који се односи на принцип некажњавања жртва трговине људима. Ова констатација је поновљена у трећем извештају GRETA за Републику Србију³⁹ у т. 114, где је наведено да одсуство посебне одредбе о некажњавању жртва трговине људима носи ризик различитог поступања, у зависности од тужиоца задуженог за случај.

У овом извештају, у т. 115. GRETA је изнела запажања о примени разматраног принципа у Србији. Наведено је да

„...надлежни органи Србије ослањају се на опште одредбе Кривичног законика (КЗ),⁴⁰ којима је утврђено начело да нема кривичног дела уколико је искључена противправност или кривица (чл. 12, ст. 2), односно које искључују кривицу за дело малог значаја (чл. 18), као и за дела почињена из нужне одбране (чл. 19) и крајње нужде (чл. 20). Даље, чл. 21. КЗ предвиђено је да кривично дело није оно дело које је учињено под дејством неодољиве силе, док ако је кривично дело учињено под дејством силе која није неодољива или претње, учиниоцу се казна може ублажити. Чл. 284. ЗКП прописано је да тужилац може, између осталог, одбацити кривичну пријаву ако из саме пријаве проистиче да не постоје основи сумње да је учињено кривично дело за које се гони по службеној дужности. Закон о прекршајима такође прописује (чл. 15) да нема прекршаја ако је учинилац поступао под дејством неодољиве силе. Даље, Закон о странцима и инструкција за његово спровођење садрже одредбе којима се искључује или умањује кривична односно управна одговорност жртва трговине људима које су ушле у Србију незаконито, односно чији је боравак у Србији нерегуларан.“

У т. 117. истакнуто је да је GRETA

„...обавештена да у неким случајевима полицијски службеници, тужиоци и судије не узимају у обзир индикаторе да је окривљени могао да буде жртва трговине људима, нарочито у случајевима када је могућа трговина људима (пре)квалификована у лакше кривично дело (нпр. посредовање у вршењу проституције). Један од изазова поменут делегацији GRETA јесте одсуство комуникације између релевантних актера, што доводи до тога да се са жртвама трговине људима поступа као с оштећеним у кривичном поступку за трговину људима, док се истовремено пред другом инстанцом гоне за дело на које их је трговац присилио (често прекршај). У једном таквом случају, у којем је жртва од стране нижег тужилаштва

³⁹ Council of Europe, GRETA, *Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Serbia, Third evaluation round*, 2023.

⁴⁰ Кривични законик – КЗ, *Службени гласник РС*, бр. 85/05, 88/05, 107/05, 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16, 35/19. и 94/24.

била подвргнута истрази за крађу, док је у предмету против трговца била оштећена, НВО која је помагала жртви упозорила је тужиоца на паралелни поступак те је поступак против жртве прекинут.“

У т. 118. и 119. извештаја, GREТА закључује да је

„...потребно да државни органи Србије уложе додатни напор и осигурају да сви органи који учествују у истрази и кривичном гоњењу потенцијалних случајева трговине људима, укључујући и прекршајне судије, добију неопходну обуку како би се обезбедила доследна примена начела некажњавања на све жртве трговине људима, те да је потребно да државни органи Србије наставе да прате спровођење начела некажњавања како би утврдили да ли су неопходне законске измене да би се остварили његови циљеви утврђени у чл. 26. Конвенције, као и да би се загарантовала доследност праксе у његовој примени.“

АКТУЕЛНИ ПРОЈЕКТИ У ЗАКОНОДАВСТВУ СРБИЈЕ – НАЦРТ ЗАКОНА О СУЗБИЈАЊУ И СПРЕЧАВАЊУ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА И ЗАШТИТА ЖРТАВА

Министарство унутрашњих послова Републике Србије израдило је нацрт Закона о сузбијању и спречавању трговине људима и заштити жртава, у погледу којег је спроведена јавна расправа у периоду од 22. 5. до 10. 6. 2025. године. У образложењу разлога⁴¹ истакнуто је да су Нацртом закона транспоноване одредбе Директиве 2011/36 Европског парламента и Савета о спречавању и сузбијању трговине људима и заштити жртава и Директиве 2024/1712 о изменама и допунама Директиве 2011/36, осим у делу који се односи на кривична дела и санкције, који се транспонује приликом припреме измена и допуна Законика о кривичном поступку и Кривичног законика. Указано је да је полазну основу за израду Нацрта представљала анализа стања која је показала да се у овој области уочени проблеми првенствено огледају у непостојању јединственог институционално организационог оквира, изостанка јасно дефинисане координације и сарадње релевантних субјеката, као и недостатак мултидисциплинарног приступа у спречавању и сузбијању трговине људима. Наведено има утицај на ефикасно пружање помоћи, подршке и заштите жртвама трговине људима, откривање и доказивање кривичног дела, кривично гоњење и процесуирање учинилаца кривичног дела трговина људима и сродних

⁴¹ Преузето 26. јуна 2025. са: <https://mup.gov.rs/wps/portal/sr/dokumenti/Regulativa/Nacrti+zakona>

кривичних дела. Такође је истакнуто да нису прецизно одређене надлежности кључних субјеката у спречавању и сузбијању трговине људима и то: Савета за борбу против трговине људима, Националног координатора за борбу против трговине људима и Националног известиоца за област трговине људима, као и Центра за заштиту жртава трговине људима, те да се у постојећем систему уочава и неуједначено поступање релевантних субјеката у области борбе против трговине људима, без вођења јединствених статистичких података и евиденција о жртвама трговине људима. Последице уочених проблема огледају се у недовољно ефикасном спречавању и сузбијању трговине људима, као и несразмерном броју између формално идентификованих жртава трговине људима и броја оштећених кривичним делом трговина људима.

Нацртом Закона се експлицитно у чл. 37. прописује право на некажњавање жртава трговине људима:

„Жртва трговине људима неће се казнити за извршење казног дела, у оној мери у којој је на то била принуђена, у складу с потврђеним међународним уговорима и националним законодавством.“

На овај начин имплементирају се поменути међународни стандарди у српско законодавство експлицитним прописивањем принципа некажњавања жртава трговине људима за казнена дела, као законског начела. Поред наведеног, Нацртом се регулише поступак прелиминарне и формалне идентификације жртава трговине људима, а ова друга је и даље у надлежности Центра за заштиту жртава трговине људима. С обзиром да формална идентификације жртве трговине људима представља основ за примену принципа некажњавања, потребно је указати да је Нацртом закона предвиђено да након спроведеног поступка формалне идентификације Центар доноси одлуку о формалној идентификацији на коју је дозвољен приговор. Нацртом закона прописује се образовање Комисије која одлучује по приговору на Одлуку о формалној идентификацији, као делотворно правно средство, у циљу спречавања доношења одлуке на штету жртве трговине људима, чиме се обезбеђује двостепеност поступка. Ово је посебно значајно јер одређено лице, које је извршило неко казнено дело као последицу трговине људима, има правни интерес да се утврди њен статус жртве, што даље омогућава примену принципа некажњавања.

ЗАКЉУЧАК

Република Србија још увек у свој законодавни оквир није имплементирала принцип некажњавања жртава трговине људима. Први кораци у овом правцу су предузети израдом Нацрта Закона о сузбијању и спречавању трговине људима и заштити жртава, који у тренутку писања овог рада још увек није усвојен. Међутим, ни овај Нацрт не регулише у потпуности сва питања која се могу појавити као спорна у пракси. Он само прописује право на некажњавање жртава трговине људима за казнене деликте (кривична дела и прекршаје), без даље разраде процесних импликација овог принципа. Материјалноправне одредбе Кривичног законика које се могу примењивати у овим ситуацијама, а на које је указано у GRETA извештају, остају ван одредаба Нацрта поменутог закона. И процесни аспекти овог питања, односно дефинисање у којим фазама прекршајног и кривичног поступка се може применити принцип некажњавања, нису разјашњени. Основано се може закључити да међународни правни оквир одређује да борба против трговине људима представља пројекат планетарних размера, те да му се мора посветити посебна пажња. Из тог разлога, потребно је извршити измене Законика о кривичном поступку⁴² и Закона о прекршајима⁴³ како би се у одредбе ових закона имплементирао принцип некажњавања жртава трговине људима. То је потребно учинити тако да се прецизно пропише у којим фазама ових казnenих поступака и на који начин, релевантни процесни субјекти могу, ослањајући се на међународне стандарде али и Закон о сузбијању и спречавању трговине људима и заштити жртава који ће у перспективи чинити део позитивног права Србије, применити принцип некажњавања. У смислу наведеног, а по узору на Француску, могуће су и измене Кривичног законика са циљем имплементације одредбе о некажњавању жртава трговине људима. На овај начин, изменама поменутих закона би се свеобухватно регулисао правни оквир за примену разматраног принципа, чиме би се у пракси олакшало поступање релевантних субјеката који овај принцип треба да примењују.

⁴² Законик о кривичном поступку – ЗКП, *Службени гласник РС*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021. и 62/2021.

⁴³ Закон о прекршајима – ЗОП, *Службени гласник РС*, бр. 65/13, 13/16, 98/16, 91/19, 112/22.

ЛИТЕРАТУРА

- Baldwin, S. B., Eisenman, D. P., Sayles, J. N., Ryan, G., Chuang, K. S. (2011). Identification of human trafficking victims in health care settings. *Health and human rights*, 13(1).
- Department of Justice Canada, *A Handbook for Criminal Justice Practitioners on Trafficking in Persons*. Working Group on Trafficking in Persons, 2024.
- Драгичевић-Дичић, Р., Мирковић, Т., Жарковић, М. (2016). *Правни оквир и ирејо-руке за иримену иринципа некажњавања жртва ирјовине људима у Ре-иублици Србији*. Београд: Мисија Организације за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС) у Србији.
- Јеличић, М. (2025). Значај налаза и мишљења Центра за заштиту жртва трго-вине људима у кривичном поступку. *Вештачење у казним иосиуцима*, ур. М. Колаковић Бојовић, И. Стевановић. Палић: Институт за криминоло-шка и социолошка истраживања.
- Palumbo, L. (2015). Protection of trafficked people in Italy: policies, limits and challenges. *Journal of Money Laundering Control*, 18(1)
- Piotrowicz, R. (2020). *Article 26: Non-punishment provision. A Commentary on the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing. Преузето 26. јуна 2025. са <https://doi.org/10.4337/9781788111560.00038>
- Симовић, Д., Орловић, С. (2023). *Коментар Устава Реиублике Србије*. Београд: Службени гласник.
- Stoyanova, V. (2024). *Krachunova v. Bulgaria: New Positive Obligation under Article 4 ECHR to Compensate Victims of Human Trafficking for Pecuniary Damages*. Преузето 26. 6. 2025. са <https://strasbourgobservers.com/2024/03/19/krachunova-v-bulgaria-new-positive-obligation-underarticle-4-echr-to-compensate-victims-of-human-trafficking-for-pecuniary-damages/>
- The Inter-Agency Coordination Group against Trafficking in Persons (ICAT), *Non-Punishment of Victims of Trafficking, Issue Brief*, August 2020.
- Turanjanin, V. (2024), Expanding the circle of positive obligations: Enabling victims of human trafficking to seek compensation in respect of lost earnings from their traffickers: *Krachunova v. Bulgaria* (App. No.18269/18). *European Human Rights Law Review*, (5).
- Turanjanin, V., Stanisavljević, J. (2024). Human trafficking and forced prostitution under article 4 of the European convention on human rights. *German Law Journal*, 25(2).
- Connelly, L. J. (2016). *The Governance of Sex Trafficking: Politics, Policy and Practice in England and Wales*. (докторска дисертација). Leeds: University of Leeds.
- Council of Europe, GRETA, *Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by France*. Strasbourg, 2017.

- Council of Europe, GRETA, *Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Serbia, Third evaluation round*, 2023.
- UN Office on Drugs and Crime (UNODC), *Global Programme Against Trafficking in Human Beings, Toolkit to Combat Trafficking in Persons*, 2nd ed., October 2008.
- UN Office on Drugs and Crime (UNODC), *Model Law against Trafficking in Persons*, 5 August 2009.
- United Nations High Commissioner for Human Rights (UNHCHR), *Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking*, E/2002/68/Add.1, UN Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR), 20 May 2002.
- UNODC, *The Role of 'Non-Punishment' Provisions in Addressing Trafficking in Persons*, 2020.

Правни акти

- Устав Републике Србије, *Службени гласник РС* бр. 98/06. и 115/21.
- Council of Europe, *Convention on Action against Trafficking in Human Beings*, CETS No. 197, 16 May 2005.
- Council of Europe, *The Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence*, ISBN 978-92-871-7990-6, November 2014.
- European Union: Council of the European Union, *Directive (EU) 2024/1712 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 amending Directive 2011/36/EU on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims*, OJ L, 24 June 2024 (2024/1712).
- European Union: Council of the European Union, *Directive 2011/36/EU of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims, and replacing Council Framework Decision 2002/629/JHA*, OJ L 101/1–101/11, 15 April 2011 (2011/36/EU).
- Parliament of the United Kingdom, *Modern Slavery Act 2015* (c. 30), London, 2015.
- UN General Assembly, *United Nations Convention against Transnational Organized Crime*: A/RES/55/25, 2001.
- UN General Assembly, *Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, Supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime*, 15 November 2000.
- Кривични законик – КЗ, *Службени гласник РС*, бр. 85/05, 88/05, 107/05, 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16, 35/19. и 94/24.
- Законик о кривичном поступку – ЗКП, *Службени гласник РС*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021. и 62/2021.
- Закон о прекршајима – ЗОП, *Службени гласник РС*, бр. 65/13, 13/16, 98/16, 91/19, 112/22.
- Уредба о мрежи установа социјалне заштите, *Службени гласник РС*, бр. 16/12.

Судска пракса

Rantsev v. Cyprus and Russia (App. no. 25965/04), 7. 1. 2010.

Chowdury and Others v. Greece (App. no. 21884/2015), 30. 3. 2017.

S. M. v. Croatia (App. no. 60561/14), 25. 6. 2020.

Krachunova v. Bulgaria (App. No.18269/18) 28. 11. 2023.

V. C. L. and A. N. v. The United Kingdom (Apps. No. 77587/12 and 74603/12), 16. 2. 2021.

Извори с интернета

Образложење разлога за доношење Закона о спречавању и сузбијању трговине људима и заштити жртава, доступно на: <https://mup.gov.rs/wps/portal/sr/dokumenti/Regulativa/Nacrti+zakona>. Преузето 26. 6. 2025.

Правилник о унутрашњој организацији и систематизацији послова и задатака Центра за заштиту жртава трговине људима, доступан на: <https://centarzz-tlj.rs/wp-content/uploads/2020/07/Pravilnik-o-organizacij-i-sistematizaciji.pdf>, приступљено: 1. 6. 2025. године.

Стандардне оперативне процедуре за поступање са жртвама трговине људима од 12. децембра 2018. године, доступно на: <https://media.srbija.gov.rs/medsrp/dokumenti/01.SOP+final+250119.pdf>, приступљено: 1. 6. 2025. године.

Статут Центра за заштиту жртава трговине људима, доступан на: <https://centarzz-tlj.rs/wp-content/uploads/2020/07/Statut.pdf>, приступљено: 1. 6. 2025. године.